

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Uw HVOL Ledenpas 2013 staat op pagina 2.

6 maart: Algemene Ledenvergadering en lezing Ruud Spruit.

20 maart: HVOL Excursie en lezingen Leidse Sterrewacht.

20 april: HVOL vaar-excursie Singelpark.

4 mei: HVOL fiets-excursie Atlantikwall Museum Noordwijk.

21 mei: HVOL lezing Blauwe Tram.

1 juni: HVOL vaar-excursie naar Delft.

Een sfeervol plaatje van de Begraafplaats Groenesteeg die dit jaar haar 200-jarig bestaan viert.

Oud Leiden Nieuws
jaargang 1 nr. 1
februari 2013

BELANGRIJK: LEDENPAS

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 071-3012660
e-mail: secretaris@oudleiden.nl
Website: www.oudleiden.nl

Bestuur HVOL:

Hans Blom, voorzitter, voorzitter@oudleiden.nl
Rutger Veldhuyzen van Zanten,
vicevoorzitter, vicevoorzitter@oudleiden.nl
Miep Smitsloo, secretaris, secretaris@oudleiden.nl
Victor Wijnands, penningmeester, penningmeester@oudleiden.nl
Loes Edzes-Eijsackers, lezingen@oudleiden.nl
Lenie Witkam-van der Hoek, jaarboekje@oudleiden.nl
Jori Zijlmans, museaal@oudleiden.nl
Paul Birker, redactie, redactie@oudleiden.nl

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl
Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl
Rens Heruer, promotie@oudleiden.nl
Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl
Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl
Redactie: Paul Birker en Bram van Leeuwen

E-mail: redactie.mededelingenblad@oudleiden.nl
Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden
Het ANBI nummer van HVOL is 8043119112

U kunt de nevenstaande Ledenpas uitknippen.

De pas geeft u, op vertoon, toegang tot activiteiten van HVOL.

Mocht u het blad niet willen beschadigen, dan kunt u natuurlijk ook het hele blad met adreslabel tonen.

Van de Redactie

“Oud Leiden Nieuws”

HVOL Mededelingenblad wordt HVOL Kwartaalblad

In ons vorige nummer kondigden we (op pag 7) ons voornemen aan om het HVOL Mededelingenblad te laten evolueren naar een kwartaalblad. In de loop der jaren is het blad immers uitgegroeid tot veel meer dan een blad met enkel mededelingen, zodat de vlag al lang de lading niet meer dekte.

Uw redactie is voornemens het nieuwe HVOL Kwartaalblad onder de titel “Oud Leiden Nieuws” op de volgende momenten te laten verschijnen:

- in februari, op tijd voor de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering in maart
- in april/mei
- in augustus, in aanloop naar de Open Monumentdagen
- in oktober, vóór de Dies, die traditioneel begin november wordt gevierd.

Ons streven is toekomstige nummers waar mogelijk wat dikker te maken dan u gewend bent en van nog meer kleur te voorzien.

We hopen dat u de nieuwe vorm van ons blad met plezier zult lezen.

Uw reacties, opmerkingen of suggesties zijn, zoals altijd, welkom bij de redactie.

Zie de Colofon voor onze contactgegevens.

Paul Birker en Bram van Leeuwen

AGENDA - DATA OM TE NOTEREN

Woensdag 6 maart 2012

Algemene ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden. Aansluitend HVOL lezing door Ruud Spruit over '200 jaar koninkrijk: de Leidse relaties van Kokarde'.

Plaats: museum De Lakenhal, Oude Singel 28
Aanvang 19.30 uur; inloop vanaf 19.00 uur

Zaterdag 9 maart t/m zondag 30 juni 2013

Tentoonstelling ter herdenking van de oprichting van de Leidse Universiteitsbibliotheek 425 jaar geleden. Met o.a. manuscripten, zeldzame stukken, tekeningen, fotografica en topografische kaarten.
Plaats: museum De Lakenhal, Oude Singel 28

Woensdag 20 maart 2013

HVOL Excursie en lezingen over restauratie Sterrewacht door Lambert Swaans, sterrenkundige, Gerard Smit, projectarchitect en Bernice Crijns, architectuur historicus/restaurator. Vooraf aanmelden. Zie elders in dit blad.

Plaats: collegezaal Sterrewacht, Sterrewachtlaan
Aanvang 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur

Vrijdag 5 april 2013

Lezing en aanbieding jubileumboek Begraafplaats Groenesteeg. Lezing 'Leidse Glorie – 200 jaar begraafplaats Groenesteeg' door Lodewijk Kallenberg en aanbieding van het jubileumboek aan burgermeester Henri Lenferink. *Toegang alleen na aanmelding en voor genodigden.* Zie elders in dit blad.
Plaats: Raadzaal stadhuis, Breestraat.
Aanvang: 15.30 uur (inloop van 15.00 uur).

Zaterdag 20 april 2013

HVOL Wandeling en vaartocht langs de Singelparkplannen met stadshistoricus Cor Smit en enkele

'Vrienden van het Singelpark'.

Vertrekplaats: Toegangshek Meelfabriek, Oosterkerkstraat

Aanvang: 09.45 uur, einde 13.00 uur.

Voor deelname zie elders in dit blad.

Donderdag 25 april 2013

Onthulling plaquettes ontworpen door Jan Kleingeld boven grafplek Jan van Hout. Aansluitend lezing door biograaf Karel Bostoen over Van Hout's overlijden in 1609, zijn grafplek en het gedenkteken met als titel 'De vrienden van Jan van Hout rond zijn graf'.

Plaats: Pieterskerk

Aanvang: 16 uur, einde: 18.00 uur

Zaterdag 4 mei 2013

HVOL Excursie. Fietstocht naar Atlantikwall bunkercomplex en museum in Noordwijk aan Zee.

Vertrekplaats: Groene Kerkje in Oegstgeest

Aanvang: 09.30 uur, einde 16.00 uur.

Voor deelname zie elders in dit blad.

Dinsdag 21 mei 2013

HVOL Lezing over de Blauwe Tram, de Leidse paardentram en de stoomtramverbindingen vanuit de Sleutelstad.

Plaats: Leidse Volkshuis, Apothekersdijk 33a

Aanvang: 20.00 uur

Zaterdag 1 juni 2013

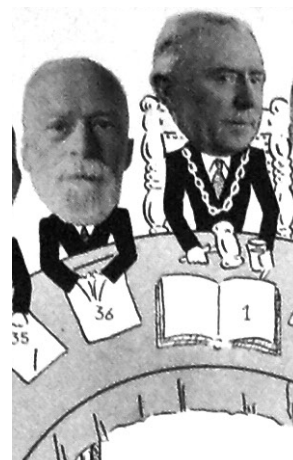
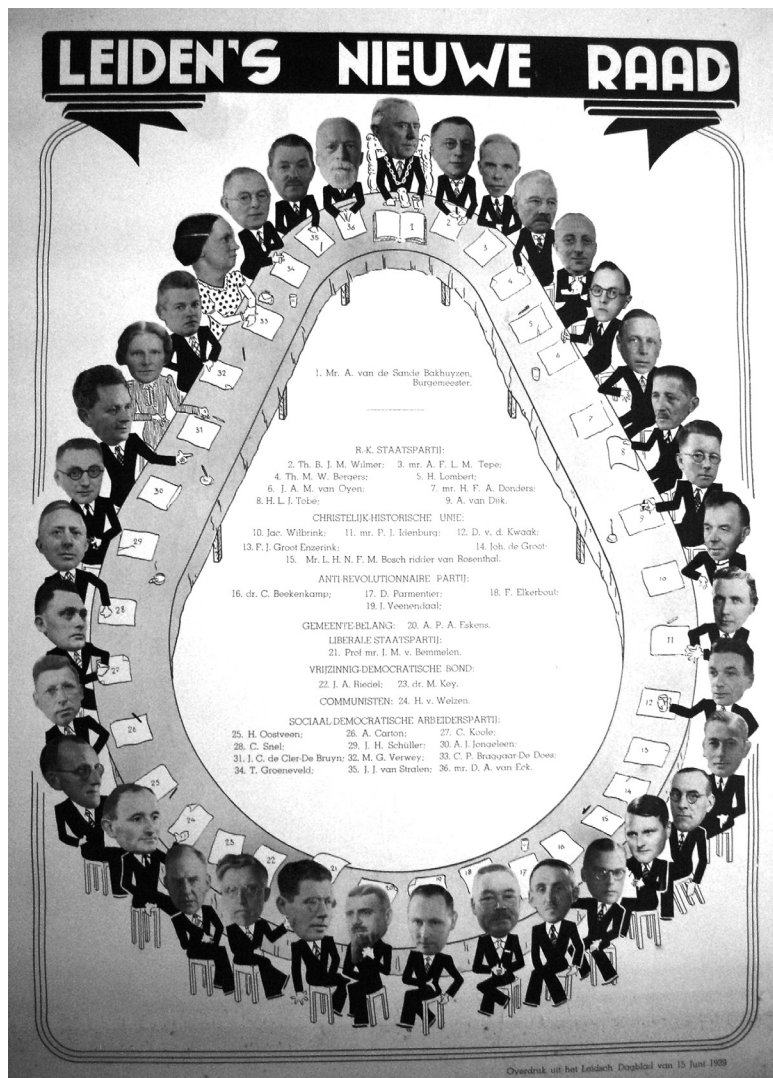
HVOL Excursie. Boottocht over het Rijn-Schiekanaal (de Vliet) naar Delft v.v. met lezingen over de functie van het kanaal door de eeuwen heen.

Vertrekplaats: Zijldijk

Aanvang: 9.30 uur, einde: 18.00 uur.

Let op: toegang tot lezingen georganiseerd door HVOL alleen op vertoon van ledenpas. Niet leden betalen 5 euro.

De Leidse Gemeenteraad uit 1939 met Dirk van Eck

Van een van onze leden ontving de redactie een poster met foto's van alle leden van de Leidse Gemeenteraad uit 1939, waarvoor dank. Links van de burgemeester Van de Sande Bakhuyzen staat Dirk van Eck afgebeeld.

Positieve ontwikkelingen

Dit 'mededelingenblad' verschijnt voor het eerst in een nieuwe uitvoering: als kwartaalblad met de nieuwe titel *Oud Leiden Nieuws*. Het is de culminatie van een reeks kleinere aanpassingen en verfraaiingen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd. Graag complimenteer ik de tweekoppige redactie (Paul Birker en Bram van Leeuwen) met dit resultaat.

Het is één van de positieve ontwikkelingen die zich ook na de mooie lustrumviering in november blijven voltrekken. Speciale aandacht vraag ik ditmaal voor een heel bijzondere manifestatie van de samenwerking met een bevriende organisatie in de stad: de Dirk van Eck-Stichting voor sociale en economische geschiedenis van Leiden e.o.. Nadat in 2012 onze bondgenoot STIEL al 25 jaar bestond (alsnog onze hartelijke gelukwensen), viert de Dirk van Eck-Stichting dit jaar het 25jarig bestaan. Dat wordt op 26 mei met een feestelijke bijeenkomst gevierd, waarbij onder meer het 25^e Dirk van Eckjaarboek wordt gepresenteerd. Daarom ook aan deze organisatie onze gelukwensen. Het afgelopen jaar heeft op constructieve wijze overleg plaats gevonden over de toekomst van Dirk van Eck en de samenwerking tussen onze organisaties. Dat heeft erin geresulteerd dat het inhoudelijke werk van Dirk van Eck na mei 2013 zal worden voortgezet als nieuw te vormen werkgroep binnen HVOL. In feite gaan Oud Leiden en Dirk van Eck dus samen verder als één organisatie.

Meer concreet is het volgende afgesproken. De nieuwe werkgroep zal zich richten op de beoefening van de sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken (de doelstelling van de

Dirk van Eck-Stichting), onder meer door een regelmatige Dirk van Eck-lezing. Het (positieve) saldo van de stichting zal als donatie naar HVOL worden overgemaakt. Dat bedrag wordt bestemd voor een Dirk van Eck-Fonds dat de werkgroep kan gebruiken voor het uitvoeren van activiteiten op het gebied van sociale en economische geschiedenis passend bij de huidige doelstelling van Dirk van Eck. HVOL zal in bestuur, redactie en commissies graag personen nu actief in Dirk van Eck opnemen om de kwaliteit van ons werk op dit terrein verder te versterken. Als eerste stap stellen wij voor de voorzitter van Dirk van Eck een van de vacatures in het bestuur te laten vervullen (zie verder de agenda van de jaarvergadering). Hoewel voor dit alles strikt genomen geen formele besluitvorming door de ledenvergadering noodzakelijk is (de formele besluiten worden door de stichting genomen), vindt het bestuur het van belang deze ultieme vorm van samenwerking met Dirk van Eck toch als apart agendapunt in de jaarvergadering **(6 maart 2013 19.30 uur)** op te voeren. We willen daarmee dit samengaan met nadruk onderstrepen, onze vrienden van Dirk van Eck van harte welkom heten in onze vereniging en onze gezamenlijke toekomst vieren.

Graag tot (uiterlijk) dan!

Hans Blom
(voorzitter)

Algemene ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden op woensdag 6 maart 2013 in De Lakenhal, Oude Singel 28 te Leiden Aanvang 19.30 uur; inloop vanaf 19.00 uur

1. Opening
2. Notulen algemene ledenvergadering van 28 maart 2012. Deze zijn terug te vinden in het Mededelingenblad nr. 3 van mei 2012, evenals op de website.
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslag 2012 (zie elders in dit blad)
5. Financiële jaarstukken, verslag penningmeester en kascommissie dhr. J. Harmsen en dhr. F. Horst, décharge penningmeester. Benoeming nieuwe leden kascommissie.
6. Bestuursmutaties. Aftredend zijn dhr. R. Veldhuyzen van Zanten, mevr. L. Witkam en mevr. J. Zijlmans. Het bestuur stelt als nieuwe bestuursleden de heren R. Heruer, G. Kramer en C. van Reij voor. Zij stellen zich elders in het blad aan u voor. Volgens het reglement art. 2 lid 1 kunnen tegenkandidaten door tenminste twee leden gezamenlijk, uiterlijk vier dagen voor de ledenvergadering, bij de secretaris schriftelijk worden ingediend.
7. Oprichting werkgroep Dirk van Eck. Deze is het resultaat van het, in overleg met het bestuur van HVOL, genomen besluit van de Stichting Dirk van Eck zich op te heffen en haar doelstellingen als een werkgroep van HVOL voort te zetten. Zie voor een toelichting het openingsartikel van de voorzitter in het kwartaalblad.
8. Rondvraag en w.v.t.t.k.
9. Sluiting, gevolgd door lezing van dhr. R. (Ruud) Spruit over '200 jaar koninkrijk: de Leidse relaties van Kokarde' (Informatie elders in dit blad).
Rond 21.00/21.15 is er voor de leden gelegenheid om na te praten met een drankje tot uiterlijk 22.00 uur.

Jaarverslag van de Vereniging Oud Leiden over het jaar 2012

Samenstelling van het bestuur

Dhr. J.C.H. (Hans) Blom, voorzitter
Dhr. R.J. (Rutger) Veldhuyzen van Zanten, vice-voorzitter
Mevr. M. (Miep) Smitsloo-de Graaff, secretaris
Dhr. V.M. (Victor) Wijnands, penningmeester
Dhr. P.J.M.W.L. (Paul) Birker, mededelingenblad
Mevr. L.R.M. (Loes) Edzes-Eijsackers, lezingen
Mevr. J. (Jori) Zijlmans
Mevr. L.J. (Lenie) Witkam-van der Hoek, jaarboekje

Excursiecommissie

Dhr. R.M. (Robert) Smit, voorzitter
Mevr. I. (Ingrid) Engel, penningmeester
Mevr. J. (Jon) Mann
Mevr. Th. (Thea) Pieterse
Mevr. O. (Olga) Thorn-Leeson

Website

Mevr. D. (Debbie) van Steenpaal
Dhr. J. (Jeroen) Bruin (webmaster)
Dhr. A. (Albert) de Vries

Stuurgroep Fotoproject/Beeldbank

Dhr. H. (Hans) van Ulden, voorzitter
Dhr. W. (Wim) Stol
Dhr. J. (Joop) Heuzen

Ledenadministratie

Dhr. H.G.A. (Hans) Schuurmans
Mevr. M. (Miep) Smitsloo-de Graaff

Mededelingenblad

Dhr. P. (Paul) Birker
Dhr. A. (Bram) van Leeuwen

Commissie Historisch Karakter van de Stad

Dhr. G.J.H.C. (Gerard) Kramer, voorzitter
Dhr. R. (Reinoud) Boter
Mevr. P. (Paulina) Buring
Dhr. D. (Dirk) Halfwerk
Dhr. R. (Rob) Onel
Dhr. J.W.J. (Jelle) Verheijen

Werkgroep De Oude Kooi/Leiden buiten de Singels

Dhr. A. (Arie) de Jong, voorzitter
Dhr. D. (Dirk) Halfwerk
Dhr. P. (Peter) Lamboo
Dhr. B. (Bob) Oudshoorn
Dhr. C. (Cor) Smit
Dhr. B. (Boudewijn) Veldman

Werkgroep Gevelstenen (coördinatie)

Dhr. H. (Huibert) van Eyk, voorzitter
Dhr. Ph. (Philip) Everts, secretaris
Mevr. G. (Gera) Breebaart
Dhr. H. (Hans) de Sterke

Redactie Jaarboekje

Dhr. R.C.J. (Rudi) van Maanen, voorzitter
Mevr. L.J. (Lenie) Witkam, secretaris

Dhr. J.F. (Jan) Dröge
Mevr. M.P.C. (Manon) van der Heijden
Dhr. P.F. (Paul) Schevenhoven
Dhr. Chr. (Christiaan) Vogelaar

Promotiecommissie

Dhr. L.M.M. (Rens) Heruer, voorzitter
Mevr. E.R. (Enny) Gibbels
Dhr. J. (Jan) Gogelein
Mevr. M.G.H. (Marijke) Moens
Mevr. H. (Hetty) Veldhuyzen-van Zanten

Kascommissie

Dhr. J. (Joop) Harmsen
Dhr. F. (Frans) Horst

Ledenbestand

De Vereniging telde aan het einde van het jaar 2150 gewone leden en 18 bedrijfsleden.

Jubileum- en Diesviering

De Historische Vereniging Oud Leiden bestond in 2012 110 jaar. Ter gelegenheid daarvan werd op 2 november een drukbezocht symposium over het ontstaan van Leiden gehouden in het Stadhuis.

Ter gelegenheid van het 110-jarig bestaan heeft een werkgroep, op verzoek van het bestuur, een kleine tentoonstelling gemaakt van een aantal gevelstenen en plaquettes. Deze is tijdens de Dies te zien geweest. Er werd een keuze van elf stenen/plaquettes gemaakt als terugblik op 110 jaar. Een aantal van deze stenen is geschonken en anderen zijn gerestaureerd.

De diesviering in dit lustrumjaar vond plaats op 3 november in de Hooglandse kerk. Freek Lugt hield de diesrede ten overstaan van ca. 450 aanwezigen over 'Het ontstaan van Leiden'. Daarna overhandigde Rudi van Maanen het 104e jaarboekje aan burgemeester Henri Lenferink.

De heer Ed van der Vlist werd gezien zijn grote verdiensten voor de vereniging benoemd tot lid van verdienste.

Ook werd de kalender gepresenteerd die vrijwilligers van de Beeldbank samen met de 90-jarige Leidse Amateur Fotografen Vereniging (LAFV) n.a.v. het 110-jarig bestaan maakten, met foto's van Leiden 1922 – 2012. Het eerste exemplaar werd in ontvangst genomen door wethouder Jan Jaap de Haan.

Ruim 450 leden maakten weer gebruik van de mogelijkheid om het Jaarboekje meteen op te halen, wat de vereniging aanzienlijk scheelt in portokosten.

Lezingen

De Vereniging organiseerde in 2012 de volgende lezingen:

8 februari, *'De jongste Joodse contemporaine cultuurgeschiedenis in Leiden'*, Leo Levie, De Joodse Synagoge

28 maart: *'De Pieterskerk met en zonder toren'*, Jan Dröge, jaarvergadering, Lakenhal

30 mei: *'Achter de façade van een Hollandse stad: Het Leids stedelijke bouwbedrijf in de 18^e eeuw'*, Geert Medema, Jan van Hout-lezing, Museum Boerhaave

7 september, *'Van verdedigingsgordel tot singelpark'*, Cor Smit, open monumentendagenlezing, Rijksmuseum van Oudheden

23 oktober: *'Het onbedwingbare hart. Johannes le Francq van Berkhey en het Leidse literaire leven'*, Rick Honings, P.J. Bloklezing, Lakenhal

2 november: *Symposium Het Ontstaan van Leiden'*, lustrumactiviteit, Hans Blom, Dick de Boer, Chrystel Brandenburgh, Menno Dijkstra, Freek Lugt, Rudi van Maanen

3 november: *'Het ontstaan van Leiden'*, Freek Lugt, Dieslezing, Hooglandse Kerk

Werkgroep geveltekens

Op initiatief van het bestuur en na goed overleg met de gemeente Leiden (afd. Monumenten & Archeologie) werd dit jaar voorgesteld om een nieuwe Werkgroep op te richten die zich met Leidse geveltekens gaat bezighouden. In het Mededelingenblad werd daartoe een oproep geplaatst. Daar kwamen maar liefst ca. 35 reacties op. Eind februari 2012 werd de oprichtingsvergadering van de Werkgroep 'Leidse Geveltekens' gehouden. Het direct daarna gevormde coördinatieteam (bestaande uit Philip Everts, Gera Breebaart en Hans de Sterke en voorzitter Huibert van Eyk) van de Werkgroep richt zich in eerste instantie concreet op:

1. Inventarisatie van mogelijk te restaureren en te herplaatsen geveltekens;
2. aanvulling van foto's en beschrijvingen van bestaande relevante nationale websites
3. opzet van een database daarvoor, o.a. met het Regionaal Archief Leiden (RAL);
4. archiefonderzoek naar specifieke geveltekens;
5. feitelijke restauratie en herplaatsing van enkele nader geselecteerde geveltekens; er zijn nu al enkele geveltekens die naar alle waarschijnlijkheid de komende maanden gepolychromeerd en herplaatst kunnen worden, mede dankzij financiële mogelijkheden bij de gemeente.

Publicitaire en fondsenwervingsactiviteiten zijn momenteel in voorbereiding. Er zijn nog steeds nieuwe vrijwilligers – heel – welkom die zich met de Werkgroep willen inzetten voor het historisch verfraaien van onze stad.

Commissie historisch karakter van de stad

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten om de Werkgroep Binnenstad om te vormen tot de 'Commissie historisch karakter van de stad'. Het

mandaat is daarmee in twee opzichten verruimd: geografisch (de stad als geheel) en functioneel (niet alleen gekoppeld aan het programma binnenstad van de gemeente, maar aan één van de twee statutaire hoofddoelstellingen van de Vereniging: het behoud van het historisch karakter van de stad). De commissie adviseert gevraagd en ongevraagd over al die zaken die een bijdrage kunnen leveren aan het historisch karakter van de stad dan wel daar een bedreiging voor kunnen vormen en ‘denkt mee’ met plannen van de gemeente en anderen. In de afgelopen periode betrof dit o.a. de winkelleegstand in de binnenstad, de rol van het water in de stad, zonnepanelen in het beschermd stadsgezicht, herinrichting van de Breestraat, parkeergarages en de herbestemming van de watertoren aan de Hoge Rijndijk.

Gerard Kramer, voorzitter Commissie historisch karakter van de stad

Werkgroep De Oude Kooi/Leiden buiten de Singels

Werkgroep De Oude Kooi is ontstaan als initiatief van de HVOL door de dreiging dat in De Oude Kooi door sloop het karakter van de wijk, in stedenbouwkundig en architectonisch opzicht, wordt aangetast. Dergelijke plannen zijn nog steeds reëel, met name voor de zogenaamde noordelijke blokken die op het laagste punt van de buurt liggen. Woningcorporatie De Sleutels is van plan die blokken grotendeels of geheel te slopen en er nieuwbouw voor in de plaats te zetten. In 2012 bleek verder dat de gemeente plannen aan het ontwikkelen is voor een betere waterhuishouding in De Kooi, waar nu te vaak sprake is van wateroverlast. De plannen van de gemeente zijn echter zo duur, dat de werkgroep vreest dat ze onbetaalbaar zijn. En dat brengt sloop dichterbij. Daarom heeft de werkgroep, samen met Waterambacht Leiden (een groep betrokken inwoners die deskundig zijn op waterge-

bied) een alternatief, goedkoper plan gepresenteerd. In de loop van 2013 zal blijken wat de uitkomst van alles is.

De werkgroep heeft verder besloten te proberen een kwaliteitskaart te maken van Leiden als het gaat om de ontwikkelingen van de afgelopen anderhalve eeuw, vandaar de extra benaming van de werkgroep. De bedoeling is, voorzien van een toelichtend verhaal, een idee te geven welke stedenbouwkundige en architectonische waarden Leiden heeft als het gaat om ontwikkelingen van de afgelopen anderhalve eeuw.

Arie de Jong, voorzitter werkgroep De Oude Kooi/Leiden buiten de Singels

Excursies

De excursiecommissie organiseerde in 2012 de volgende excursies:

- 14 april, wandeling Rapenburg en rondleiding Sterrewacht
- 19 mei, fietstocht plus rondleiding kasteel Duivenvoorde
- 2 juni, busexcursie naar Brielle
- 22 september, stadsexcursie naar Middelburg
- 10 november: dok Jan Blanken in Hellevoetsluis

Website

Debbie van Steenpaal en Jeroen Bruin en beheerden ook in het verslagjaar de website van de vereniging. Op de valreep (in december) werd Albert de Vries aan het webteam toegevoegd.

De website wordt veel bezocht, steeds meer vragen en mutaties van leden gaan digitaal. Er is een digitale nieuwsbrief voor geïnteresseerden: inschrijven kan via de website www.oudleiden.nl, onder *nieuws*.

Ook is de vereniging via Twitter actief. U kunt de vereniging nu dus ook bereiken via www.twitter.com/oudleiden.nl

Fotoproject/beeldbank

De Beeldbank van HVOL was ook in 2012 gehuisvest in het gebouw van de Ambulante Educatieve Dienst aan de Lammenschansweg 130d. Tientallen vrijwilligers zijn weer druk doende geweest om diverse collecties van fotografen en particulieren te digitaliseren en van passende teksten te voorzien. Meer informatie is te vinden op de link naar de Beeldbank-website op www.oudleiden.nl

Samenwerking gemeente/historische organisaties

In 2012 werd de samenwerking met acht historische verenigingen en stichtingen, inmiddels onder de naam 'Erfgoedkoepel', verder geïntensiveerd. Twee keer per jaar is er structureel overleg met de gemeente Leiden, vooral over het behoud van het historische karakter van de stad. De vereniging is formeel partner in het binnenstadsprogramma van Leiden.

Promotie

De promotiecommissie houdt zich bezig met de wijze waarop de vereniging naar buiten treedt, waarbij met name de werving van leden veel aandacht krijgt.

Er worden gerichte acties ontplooid om het leden-tal op peil te houden, of, liever nog, te vergroten. Ook het vertegenwoordigen van de vereniging tijdens evenementen als bijvoorbeeld de Open Monumentendagen, de jaarvergadering en de Diesviering, behoort tot de werkzaamheden.

In 2012 werden wederom vele tientallen nieuwe leden geworven, waardoor het ledental stabiel bleef.

De bedrijfsleden in 2012

• Accountantskantoor Van der Geest • Architectenburo Boter | Verheijen • Bouw- en

aannemersbedrijf Bekooy • Van Cleef Holding • De Clercq Advocaten en belastingadviseurs • Diaconessenhuis Leiden • Geelkerken en Linskens Advocaten • Hoogheemraadschap van Rijnland • Kamsteeg Autolease BV • Motorhuis Holding • Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC) • Restaurant Engelbertha Hoeve • Rijksmuseum voor Volkenkunde • De Ruyter de Wildt & De Vroom Advocaten • Stichting Leidse Studentenhuisvesting • Studio Coördesign • TeekensKarstens advocaten • Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid.

Vertegenwoordigingen

De Vereniging was in het verslagjaar vertegenwoordigd in de volgende organisaties: Stichting Aalmarkt, Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg (Mevr. L. Edzes en Dhr. L. Kallenberg), Stichting Industrieel Erfgoed (STIEL) (Dhr. L. Barendregt), Stichting Molen De Put (Dhr. L. Barendregt), Vereniging Jan van Hout (Dhr. R. Veldhuijzen van Zanten), Dirk van Eck-Stichting (mevr. J. Zijlmans), de Stichting Leidse Historische Publicaties en de Stichting Geschiedschrijving Leiden (Dhr. F. van Cleef). Korte verslagen van deze verenigingen zijn in het mededelingenblad opgenomen en staan op de website; zij hebben ieder ook eigen websites ter raadpleging.

Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg

De begraafplaats, gelegen aan het einde van de 3^e Groenesteeg, mag zich in een steeds grotere belangstelling van de Leidse bevolking verheugen. Nazaten van begravenen en andere belangstellenden zochten en kregen informatie over hun voorvaderen. Ook in 2012 waren er publieke openstellingen van aula en begraafplaats (meestal de eerste

zondag van de maand). Belangstellenden kunnen dan een rondleiding en toelichting krijgen. Als onderdeel van de Open Monumentendagen waren aula en begraafplaats in het programma opgenomen, met als resultaat weer een groot aantal bezoekers. Ook twee lezingen trokken veel donateurs. De website is onlangs vernieuwd en wordt veel bezocht. Daarnaast wordt drie keer per jaar de nieuwsbrief uitgebracht met iedere keer weer een bijzonder bericht over de graven.

*De vertegenwoordiger van Oud Leiden in het bestuur van de Stichting Begraafplaats Groenesteeg,
Mevr. L. Edzes*

Stichting Molen de Put

De statutaire jaarlijkse bijeenkomst van het stichtingsbestuur werd in 2012 gepasseerd. In het bestuur traden geen wijzigingen op.

Op de Nationale Molendag van 2012 was de molen voor het publiek geopend, terwijl belangstellenden ook op elke zaterdag en 3 oktober werden ontvangen.

De plannen om de molen te vervreemden behoren nog niet tot het verleden.

De molen bestond op 8 mei 2012 25 jaar. Daarop is op die datum eerst het glas geheven en daarna is met de meest betrokkenen een vaartocht langs vele andere molens ten noorden van Leiden gemaakt. Bovendien zag op die datum het boekwerk 'Molen de Put, een kwart eeuw beeldmerk van Leiden' het licht. Auteur is de secretaris van de stichting, de heer R.J.F. van Gulick.

In de plaatselijke media werd ruim aandacht aan dit jubileum besteed.

*De vertegenwoordiger van Oud Leiden in het bestuur van Stichting Molen de Put,
Dhr. L. Barendregt*

Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL)

STIEL bestond in mei 2012 25 jaar. Naast een publicatie in het Leidsch Dagblad is aan dit feit aandacht besteed in het blad Stielz.

Op het verzoek van STIEL de zgn. Van der Klaauwtoren aan te wijzen als Rijksmonument heeft de minister afwijzend beschikt. Dat in de verkiezing tijdens de Open Monumentendagen 2011 de Van der Klaauwtoren royaal de winnaar was heeft ook niet kunnen bijdragen aan het voorkomen van sloop, waarmee in december 2012 werd begonnen.

Burgemeester en wethouders van de gemeente Rijnwoude hebben het bezwaar dat door STIEL werd gemaakt tegen het afwijzen van een verzoek tot het treffen van maatregelen om de verdere verloedering van het complex Nieuw Werklust tegen te gaan gehonoreerd en de eigenaar aangeschreven de gebouwen van het complex wind- en waterdicht te maken. Inmiddels heeft de eigenaar bij de rechtbank beroep ingesteld tegen deze aanschrijving.

STIEL heeft zich ingezet voor de restauratie van de uit 1910 daterende schoorsteen van de vroegere Timp koekjesfabriek aan de Haarlemmerstraat.

De enige Leidse bollenschuur aan de Hoge Morsweg is weliswaar gesloopt, maar mede dankzij STIEL is deze als woonhuis herrezen.

Het in 2012 ingediende plan voor de herbestemming van de watertoren aan de Hoge Rijndijk is door STIEL positief ontvangen. In het hergebruik van de Meelfabriek zit nog steeds geen schot.

De in het bezit zijnde bouwtekeningen van de vroegere destilleerderij De Fransche Kroon (Hartevelt) zijn aan het Regionaal Archief Leiden overgedragen, terwijl een schilderij van Lucas Verkoren, dat STIEL bij legaat verkreeg, in de vroegere directeurskamer van het complex is op-

gehangen. Een tweede schilderij uit het legaat is aan De Lakenhal aangeboden.

Voor het in 2012 verschenen boek 'Tekens aan de wand' leverde STIEL de Leidse bijdrage.

Het blad Stielz verscheen de inmiddels gebruikelijke vier maal en bevatte wederom een keur aan artikelen over diverse onderwerpen.

De vertegenwoordiger van de HVOL in het bestuur van Stiel, Dhr. L. Barendregt

Vereniging Jan van Hout

De Vereniging Jan van Hout functioneert als vriendenvereniging van het Regionaal Archief Leiden en behartigt de belangen van de archiefbezoekers. De vereniging telt ca. 160 leden.

Het initiatief om op de grafplek van haar naamgever in de Pieterskerk een gedenkteken te plaatsen heeft in 2012 vaste vormen aangenomen. Mede

dank zij de giften van particulieren en leden van de Leidse historische verenigingen is e.e.a. financieel mogelijk gemaakt. Het ontwerp van de vormgever Jan Kleingeld zal in april 2013 worden onthuld en dan zal de beroemde stadssecretaris op passende wijze zijn gememoreerd in de kerk waar hij ooit begraven lag. De website van Jan van Hout werd ook in het verslagjaar beheerd door het Regionaal Archief Leiden.

Het bestuur heeft een beleidsplan opgesteld voor de komende jaren. Doel is om het functioneren als vriendenvereniging van het Regionaal Archief Leiden en de belangenbehartiging van de archiefbezoekers te verbeteren.

Leiden, december 2012 / januari 2013

M. Smitsloo-de Graaff, secretaris

Kennismaking met de nieuwe bestuursleden van HVOL

Rens Heruer, geboren en getogen in Leiden, werkt ruim 40 jaar in het onderwijs. Hij was langdurig bestuurslid van de 3 October Vereniging in verschillende functies en is daarvan nog archivaris. Hij is bestuurlijk betrokken bij o.a. de Pieterskerk en BplusC en is sinds enkele jaren actief bij HVOL als voorzitter van de Promotiecommissie.

Gerard Kramer, meer dan 25 jaar lid van HVOL, is oud-ambassadeur. Na zijn pensionering in 2009 heeft hij zich ingezet voor de vereniging als lid van de werkgroep binnenstad, als jury-voorzitter

verkiezing mooiste jonge monument van Leiden en vervolgens als voorzitter van de Commissie Historisch Karakter van de Stad.

Charles van Reij, voormalig docent geschiedenis, met talloze nevenactiviteiten in en rond het onderwijs, is voorzitter van de Dirk van Eck-Stichting. Daarnaast is hij secretaris van de Leidse Erfgoedkoepel, het overlegorgaan tussen de talrijke Leidse historische organisaties en de gemeente. Hij is ook vrijwilliger in de Pieterskerk, waar hij o.a. rondleidingen verzorgt.

Terugblik op viering van de 110de Dies

Op 3 november 2012 werd in de Hooglandse kerk de 110de diesviering van HVOL naar traditie geopend met het zingen van het Leids Volkslied. Ditmaal werd de viering extra luister bijgezet met de benoeming van Ed van der Vlist tot erelid vanwege zijn grote verdiensten voor de vereniging. Op de foto ziet u de overhandiging van de oorkonde door HVOL voorzitter Hans Blom. De diesrede over het ontstaan van Leiden werd uitgesproken door Freek Lugt. Naast de gebruikelijke overhandiging van het nieuwe jaarboekje aan burgemeester Henri Lenferink, werd dit jaar ook de nieuwe Leidse Historische Jaarkalender aangeboden aan wethouder Jan Jaap de Haan. Ter gelegenheid van het 22ste lustrum waren er bovendien diverse

Ed van der Vlist wordt door HVOL voorzitter Hans Blom benoemd tot Lid van Verdienste; secretaris Miep Smitsloo zegt het met bloemen.

(Foto Taco v.d. Eb)

tentoonstellingen en podia opgesteld, die tijdens koffie en borrel druk bezocht werden.

Nieuwe Leden

R.O.Aalbersberg, A.B.M. Belt; M.H. Boin-Weller; R.J. Bokern; M.C.W.J.M. Botden; L. & R. van Broeckhuysen; H.C.J. Chrispijn; J.H. van Dam; P. Dijkstra; R.W.A. Dirkse; J.A. Dop; D.A. Eker-Streefkerk; O.J.G. Geirnaert; P.W.M. Geuke; J.C. Gillis-Miedema; S. van Griensven; C. de Groot; L. de Haas; G.A. den Heeten; A. Henzen; M. Hettinga; J.J. van Hoogdalem; E.G. in 't Hout; J.P.M. Janson; H. Ju; W. Kantebeen; A.J. Kapaan; R. Koevoets; H. Koolstra; M.C.A. Koot-Sont; J.B. Landman-Pardon;

C.J. van der Laken; M.H.A. van Leek; J.P. Los; F.F.H. Lugt; C.S.L. Mackenzie; Th.M. Meyknecht; P. Mulder; J.M.P. Nobels; M.A. de Nooy; J.D. van Oosten; R.W. Pesant; J.C. Polderman; W.J. Polderman; C.G. Rams; A. van Schelven; A.A. Schoenmaker; T.H. Schoonheim; H. de Sitter; L. Slooten; J.P. Stavast; H.M. Steenvoorde; P.R.D. Stokvis; L. Swaans; C.W. Tax-Roelandse; M. van Ulden; G.E. Ultee-Radziwill; T. Valk; J.M. Verhoef; J.D. Veringa; A.H. Vink; C. van Vliet; A.J.J. v.d. Voort; J. de Vos; J. de Vries; L.C.D. Wessels; D.H.M. Wijsman; N. de Wit.

Financiële overzichten

Aan de leden van de Historische Vereniging Oud Leiden

Leiden, 2 februari 2013

Hierbij doe ik u, namens het bestuur, de begroting voor het jaar 2013 toekomen.

De begroting is niet taakstellend, maar geeft in algemene zin weer in welke richting de contributies en middelen zullen worden ingezet.

Met vriendelijke groet,

Victor M Wijnands penningmeester.

OPBRENGSTEN

	Begroting 2013	Exploitatie 2012
Contributies	38000	41447
Bedrijfslidmaatschappen	3750	4750
Overige opbrengsten	0	0
Legaten en schenkingen	0	0
Totaal opbrengsten vereniging	41750	46197

LASTEN

Uitgaven voor verenigingsactiviteiten

Leids Jaarboekje	15250	14957
Mededelingenblad	12750	12663
Lezingen	1750	1738
Excursies	1250	1186
Dies lezing	4400	5469
Vip vrijwilligersborrel	1000	1000
Geveltekens	1500	0
Beeldbank	3000	2686
Voorziening jubileum	500	3892
Kosten bedrijfsleden	100	435
Oud Leiden prijs	500	0
Diverse uitgaven	1000	1512
Dotatie voorziening subsidies	0	0
Totaal uitgaven voor verenigingsactiviteiten	43000	45538

Uitgaven voor verenigingsbestuur

Ledenadministratie	1750	2731
Communicatiekosten	300	354
Automatisering en internet	50	0
Bijdragen en abonnementen	0	0
Werving en promotie	500	0
Secretariatskosten	500	905
Bestuurkosten algemeen	1250	793
Onvoorzien	1000	0
Totaal lasten van de vereniging	5350	4783

Financiële baten en lasten

Baten	7200	6748
Lasten	600	555
Totaal financiële baten	6600	6193
Resultaat boekjaar	0	2069

Financiële overzichten

Bijlage 1

bij verslag d.d. 01 feb. 2013

HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

BALANS PER 31 DECEMBER 2012 VOOR PUBLICATIE

(na resultaatbestemming)

A c t i v a

	2012		2011	
	€	€	€	€
Financiële vaste activa				
Effecten		150.687		141.105
Vlottende activa				
Vorderingen en vooruitbetaalde kosten	10.831		10.800	
Liquide middelen	57.610		60.190	
		68.441		70.990
Totaal activa		<u>219.128</u>		<u>212.095</u>

P a s s i v a

Vermogen

Vermogen op 1 januari	182.567		174.899	
Uitkomst boekjaar	2.069		7.668	
Ongerealiseerd vermogensmutatie beleggingen	7.188		0	
		191.824		182.567
Fondsen op naam		<u>9.522</u>		<u>8.095</u>
Totaal Vermogen		201.346		190.662
Voorzieningen				
Voorzieningen Subsidies		3.000		4.500
Voorziening Leden voor het leven		<u>1.275</u>		<u>1.375</u>
Totaal voorzieningen		4.275		5.875
Kortlopende schulden				
Nog te betalen kosten		13.507		15.558
		<u>219.128</u>		<u>212.095</u>

De volledige jaarrekening is opgenomen op de website
Victor M Wijnands penningmeester.

Financiële overzichten

STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2012 VOOR PUBLICATIE

	Uitkomst 2012	Uitkomst 2011
Opbrengsten		
Contributies	41.447	37.508
Bedrijfslidmaatschappen	4.750	4.000
Totaal opbrengsten	46.197	41.508
Legaten en schenkingen	0	5.000
 Lasten		
Verenigingsactiviteiten		
Leids Jaarboekje	14.957	14.920
Mededelingenblad	12.663	12.015
Kosten lezingen	1.738	1.171
Kosten excursies	1.186	1.457
Dies lezing	5.469	4.338
Dankdag	1.000	868
Kosten Beeldbank	2.686	3.298
Kosten Jubileum 110 jarig bestaan	3.892	
Kosten tbv bedrijfsleden	435	0
Diverse uitgaven	1.512	344
Subsidies	<u>0</u>	<u>750</u>
Totaal lasten verenigingsactiviteiten	45.538	39.161
 Lasten bestuur vereniging		
Ledenadministratie	2.731	1.616
Communicatiekosten	354	281
Automatisering en internetkosten	0	0
Bijdragen en abonnementen	0	0
Werving en promotie	0	1.138
Secretariaatskosten	905	363
Algemene bestuurskosten	<u>793</u>	<u>3.822</u>
Totaal lasten bestuur	4.783	7.220
Totaal uitgaven	50.321	46.381
 Financiële baten en lasten		
Baten	6.748	9.664
Lasten	<u>556</u>	<u>2.123</u>
Totaal financiële baten en lasten	6.192	7.541
Overschot boekjaar	<u>2.068</u>	<u>7.668</u>

200 jaar Koninklijk der Nederlanden en de Leidse relaties van Kokarde

Lezing door Ruud Spruit op 6 maart 2013 in de Lakenhal,
in aansluiting op de Algemene Ledenvergadering van HVOL (rond 20.00 uur)

De periode 2013-2015 staat bol van de herdenkingen, tentoonstellingen, wandeltochten en tv uitzendingen in verband met de viering van 200 Jaar Koninkrijk der Nederlanden, de herziene Grondwet, de aankomst van de zoon van de gevluchte stadhouder Willem V en de inhuldiging van hem als Koning Willem I.

Stuk voor stuk zaken die bij de gemiddelde Nederlander vrijwel onbekend zijn en moeilijk te begrijpen zonder kennis van de periode die vooraf ging aan het tot stand komen van Nederland (toen nog inclusief België) na de val van Napoleon.

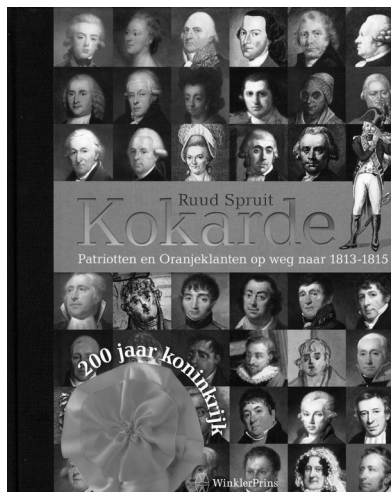
Het betreft de periode 1780-1815. De tijd van de Verlichting, de strijd tussen Patriotten en Oranjeklanten, de Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland en tenslotte de Napoleontische periode. Een tijd van oproer, rellen, oorlog en armoede. Maar tegelijk een tijd met veranderingen op vrijwel elk maatschappelijk terrein: politiek, religie, beeldende kunst, architectuur, onderwijs, landbouwkunde, wetenschap, literatuur, toneel, muziek enz. Reden voor Ruud Spruit voor het schrijven van het boek *Kokarde, Patriotten en Oranjeklanten op weg naar 1813-1815* waarin na een inleiding, in 50 hoofdstukken 50 zeer uiteenlopende personen worden beschreven die een rol van betekenis hebben gespeeld binnen hun vakgebied. Van Betje Wolff tot Belle van Zuylen, van Petrus Camper tot Sebald Brugman, van Joan Derk van der Capellen tot den Pol tot Gijsbert Karel van Hogendorp.

Het is opmerkelijk hoe vaak de wegen van de hoofdpersonen naar Leiden voeren voor studie, werk of bezoek: Hieronymus van Alphen, Petrus Camper, Willem Bilderdijk, Rhijnvis Feith, Pieter Vreede, Martin Corver, Johannes le Francq van Berkhey om maar een enkele te noemen.

Aansluitend aan de jaarvergadering zal Ruud

Spruit een lezing houden en enkele van die figuren in het licht zetten en over voorvallen vertellen: De woelige studententijd van Bilderdijk, de dolle verliefdheid van de kalme Feith, de huishoudelijke problemen van Pieter Vreede, het verdriet van Hieronymus van Alphen, het onversaagde bezoek van Napoleon aan Katwijk, de zelfs door Napoleon gevreesde krant van Luzac, de rel met Schimmelpenninck. Dat alles tegen de achtergrond van een tijdperk vol veranderingen.

Kokarde, Patriotten en Oranjeklanten op weg naar 1813-1815, Ruud Spruit, Uitgeverij Winkler Prins, ISBN 978-90-00-31514-7, 352 pagina's met illustraties, 29.99 Euro.

Dit voorjaar drie waterrijke HVOL Excursies en een weerzien met de Sterrewacht

Woensdagavond 20 maart 2013: Avond in de Sterrewacht

Lezingen- en excursiecommissie organiseren gezamenlijk een avondbijeenkomst in de Sterrewacht. In de collegezaal zullen Lambert Swaans, sterrenkundige; Gerard Smit, projectarchitect van Architectenburo Veldman|Rietbroek|Smit en Bernice Crijns, architectuur historicus/restaurator de historie van het gebouw en de technieken bespreken die gebruikt zijn tijdens de restauratie.

Maximaal 45 mensen kunnen na de lezingen een blik werpen op de hemel via de telescopen in de koepels van het gebouw. De leden van de WLS (Werkgroep Leidse Sterrewacht) zullen uw gids zijn.

De collegezaal in de Sterrewacht is open vanaf 19:30 u. De eerste lezing begint om 20:00 u.

De toegang is gratis voor HVOL leden. Per

lid kan men 1 introductie meenemen.

Men moet zich voor deze avond wel aanmelden. Zie elders in dit artikel

Restaureren

Restaureren betekent vooral keuzes maken. De vragen: “Tot welke datum gaan we terug?”, “Welke concessies doen we met het oog op het verleden en het toekomstige gebruik van het gebouw?”, “Welke kleurstellingen gaan er gebruikt worden” zijn slechts enkele voorbeelden. De tijdens de restauratie gemaakte video’s (Leidse Video en Smalfilmiga) zullen de verhalen van de sprekers illustreren.

Van Sterrenwacht naar multifunctioneel gebouw

Na herhaaldelijke klachten over de beperkte mogelijkheden van de sterrenwacht op het dak van de Academie kreeg hoogleraar Frederik Kaiser toestemming om een nieuw gebouw op het Blauwe Bolwerk in het Hortusterrein neer te laten zetten. Architect H.F.G.N. Camp schiep in 1859 een gebouw naar het voorbeeld van de sterrenwacht van het Russische St. Petersburg. Later werden diverse aanpassingen aangebracht in en aan het gebouw waarvan die uit de periode 1920–1924 het belangrijkste waren. Toen werden o.a. de zijvleugels met verdiepingen verhoogd. Na het vertrek van de afdeling sterrenkunde in 1974 trad het verval in. Gelukkig zag men op tijd in dat het behoud van de Leidse Sterrewacht van historisch belang is en kon eind 2011 de restauratie voltooid worden.

Thans is het een multifunctioneel gebouw dat op dit moment voornamelijk door de rechtenfaculteit wordt gebruikt. De telescopen worden gebruikt voor instructie aan studenten sterrenkunde en verder door de Werkgroep Leidse Sterrewacht, die onder andere rondleidingen en demonstraties verzorgt.

Zaterdag 20 april: Wandelen en varen langs de Singelparkplannen

Een dag na de jaarlijkse Singelloop gaan wij het nog eens rustiger overdoen: tussen 10.00 en 13.00 uur maken we een wandeling (1,5 uur) plus een boottocht (1 uur) met stadshistoricus en Singelparkpromotor Cor Smit en nog enkele “Vrienden van het Singelpark”. Onderweg horen en zien wij daar van alles over.

Boeiende noordkant

Het plan van ideeënlaboratorium Stadslab Leiden voor een dóórgaande Leidse Singelpromenade begint concreter te worden. Leidenaren dromen al van die 6,1 kilometer om er ononderbroken te kunnen recreëren: varen, kuieren, schaatsen, hardlopen, picknicken enzovoort. De gemeente Leiden heeft 6,3 miljoen uitgetrokken voor de realisatie. Eerste studies leren (bron: singelpark.blogspot.nl, 18 januari 2012) dat voor het hele plan ongeveer 44 miljoen euro nodig is: 23 miljoen voor de binnenring van de singels en 21 miljoen voor de buitenring. Het meeste moet gebeuren aan de noordkant, waar Leidse industrie – dan wel resten ervan – een onbelemmerde water- en groenloop in de weg zit. Zoals de oude, monumentale Meelfabriek die wacht op een nieuwe bestemming. Zoals de dam van de Eon-centrale in het water van de Maresingel, nu nog nodig om stadswarmte te leveren. Juist dáár liggen de mooiste uit-

dagingen volgens de voorstanders van het plan, en juist dáárover kan Cor Smit met zijn verhalen de geschiedenis van Leidens industrieverleden aan de toekomst koppelen.

De Vrienden van het Singelpark i/o willen alles op alles zetten om aanvullende financiële middelen te vinden bij sponsors, fondsen en via *crowdfunding*. Verder willen de Vrienden graag helpen met de aanleg en het beheer van het park, waardoor op deze kosten kan worden bespaard. www.stadslab-leiden.nl/projecten/singelpark/

Eerst wandelen, dan varen

We verzamelen om **9:45 u bij het toegangshek van de Meelfabriek aan de Oosterkerkstraat**. Cor Smit en andere ervaren gidsen leiden ons via de Zijl-, Mare en Rijnsburgersingel en enkele interessante omweggetjes door oude en nieuwe Leidse buurten tot aan Molen de Valk. Na de koffie stappen wij in een boot en passeren wij het deel van de singels dat, met onder andere de Hortus en het Plantsoen, al veel groener is. **Om 13.00 uur meren we weer aan bij de Meelfabriek.**

Deelnamekosten: € 8,50 inclusief boottocht en koffie.

Singelpark concept

Zaterdag 4 mei: Fietstocht naar bunkers aan zee in Noordwijk

Op de dag van de Dodenherdenking fietsen wij naar het Atlantikwall bunkercomplex met bijbehorend museum in Noordwijk aan Zee. Wij vertrekken om half tien.

Om 9.30 uur verzamelen wij bij het Groene Kerkje in Oegstgeest. De route gaat door de Duin- en Bollenstreek en neemt ca. 1 uur in beslag. Op het strand houden wij eerst een koffiepauze, gevolgd door een rondleiding van een klein uur door het museum. Na een krentenbolletje uit het vuistje kan wie wil nog een uur met een gids mee door het ondergrondse gangenstelsel in de duinen. Daarna is het tijd voor de lunch. U kunt zelf een lunchpakketje meenemen of – voor ± € 7,50 – lunchen in een strandpaviljoen bij het museum. Tegen drie uur keren wij via een iets andere route weer terug en **zijn dan om ongeveer 16:00 u terug in Leiden.**

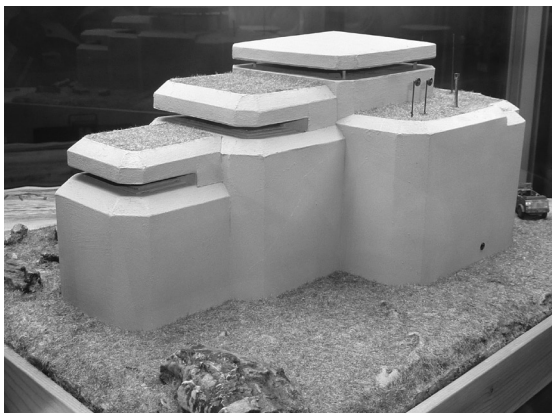
Deelnamekosten: € 7,50 (museum en koffie).

De lange Atlantikwall

Adolf Hitler liet de Atlantikwall (2685 km) bouwen langs de Europese westkust. Ook aan de Nederlandse kust zijn veel bunkers te vinden. In de Tweede Wereldoorlog waren zo'n 180 Duitse militairen gelegerd in het Noordwijkse bunkercomplex. Zij bewaakten de zeelijn met opsporingsapparatuur en zwaar geschut. Het complex maakte deel uit van een veel langere linie, die startte in Noorwegen en eindigde in Zuid-Frankrijk. Van de drie observatieposten in Nederland is dit de enige die redelijk goed intact is gebleven.

Restauratie door vrijwilligers

Men begon in 2004 met de restauratie van het bunkercomplex en verwacht in 2015 klaar te

Schaalmodel bunker Atlantikwall Museum Noordwijk

zijn. Per jaar wordt het bezocht door zo'n 5000 toeristen; veel Duitsers, maar ook Nederlandse scholieren en militairen in opleiding. De totale restauratie vraagt enige tonnen en er is veel verschillende expertise voor nodig. Jaarlijks werken er zo'n 50 tot 100 vrijwilligers, die hier tot nu toe zo'n 22.000 uur aan besteedden.

Het gangenstelsel bestaat uit drie delen: een observatiebunker, geflankeerd door twee bunkers met afweergeschut. Ze waren voorbereid op gasaanvallen en voorzien van een ingenieus Duits luchtfiltersysteem en zuurstofmaskers. Er was een intern morsecommunicatie systeem, er werd gegeten en geslapen. Menige oorlogsfilm is hier opgenomen.

Vleermuizen

Verder werkt men aan een miniatuurmodel van het hele complex met echte verlichting voor onder de grond. Twee tot drie toonkamers zijn klaar. In de winter huist een kolonie vleermuizen in sommige bunkerdelen. Al met al heeft zich hier een spannend stukje geschiedenis afgespeeld dat zeker het bekijken waard is! www.atlantikwall.nl.

Zaterdag 1 juni 2013: Boottocht over de Vliet naar Delft (en terug)

Op 1 juni **schepen we om 9:30 uur in** aan de Zijldijk en varen per boot over het Rijn-Schiekanaal (de Vliet) via de sluis bij Leidschendam naar Delft. Onderweg worden er lezingen gehouden over de functie van het kanaal door de eeuwen heen.

Varend tussen Rijswijk en Delft wordt aan boord de lunch gebruikt terwijl een stadsgids een inleiding geeft bij de wandeling die we in Delft gaan maken. Na het afnemen bezoeken we in groepen de stad Delft. Voor degenen die wat minder goed ter been zijn organiseren we, indien nodig, een aangepast verblijf in Delft. Een meer uitgebreide beschrijving van deze excursie zult u binnenkort op de website

Oostpoort Delft

van HVOL (www.oudleiden.nl) en in de volgende uitgave van het HVOL blad vinden.

De boot vaart uiteraard ook weer terug naar Leiden waar we voor **18:00 uur weer aanleggen**.
Deelnamekosten voor deze excursie: € 42,50.

HOE INSCHRIJVEN EN BETALEN VOOR HVOL EXCURSIES

Inschrijven: U kunt zich opgeven via de website: www.oudleiden.nl. Voorlopig kan het ook nog per e-mail: excursiecommissie@oudleiden.nl. Graag goed vermelden voor welke excursie u intekent en verder uw naam, postcode en huisnummer, telefoonnummer en lidnummer van de HVOL (zie ledenpas of adressticker van het HVOL blad). Na de zomer zal inschrijving alleen nog via de website mogelijk zijn. U kunt (tegen betaling) één introducé(e) meenemen, vermeld in dat geval ook de naam van deze persoon.

Betalen: s.v.p. direct bij uw aanmelding de excursiekosten overmaken op bankrekening 5901264 t.n.v. Vereniging Oud Leiden (NB let op dat u het juiste nummer gebruikt, aangezien de rekening voor de contributiebetaling dezelfde naam heeft). Vermeld ook hierbij uw naam, HVOL-lidnummer, de excursie en evt. de naam van uw introducé.

Als inschrijven via de computer echt niet kan, kunt u zich telefonisch aanmelden bij Rob Smit, 071 5210752.

Jan van Hout: een gedenkteken, een lezing en een nieuw boek!

Dit jaar staat het gedenkteken voor Jan van Hout centraal tijdens de Jan van Hout lezing, die HVOL jaarlijks samen met de Vereniging Jan van Hout organiseert. Tijdens onze diesviering in 2011 werd hiervoor een geldinzameling gestart.

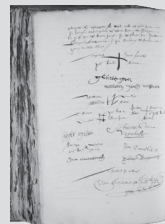
Op donderdag 25 april tussen 16.00 en 18.00 uur worden in de Pieterskerk de twee fraaie zandstenen plaquettes, ontworpen door Jan Kleingeld, boven Van Houts grafplek onthuld en zal de biograaf van Van Hout, Karel Bostoen, spreken over het overlijden van de grote Leidenaar in 1609, over zijn grafplek en over de plaatsing van het gedenkteken. De lezing is toepasselijk getiteld als *'De vrienden van Jan van Hout rond zijn graf'*.

Met de onthulling van het gedenkteken viert de Vereniging Jan van Hout tevens haar 25-jarig bestaan. De verenigingsleden en degenen die met hun donatie de plaatsing van het monument mogelijk maakten, ontvangen een bijzonder geschenk: een publicatie waarin het testament van Jan van Hout en zijn boedelbeschrijving *in extenso* worden opgenomen, compleet met transcripties, hertaling en annotaties. Beide documenten zijn bekend in de historiografie en kregen zelfs recent aandacht in de tv-serie 'De Gouden Eeuw'.

Voor zover de voorraad strekt kunnen de leden van de HVOL ter plaatse tegen een nog nader te bepalen prijs een exemplaar van deze speciale uitgave kopen.

Erfgoed Leiden en Omstreken zet alle oude notariële bronnen gratis online

Goed nieuws voor iedereen die onderzoek doet naar voorouders in Leiden en omstreken. Alle notariële protocollen van vóór 1811 zijn vanaf 1 januari 2013 gratis te raadplegen op www.archiefleiden.nl. Deze protocollen zijn belangrijke bronnen voor het vaststellen van familierelaties. Het gaat om bijvoorbeeld inboedels, schenkingen, schuldbekentenissen, huwelijksvoorwaarden en testamenten. Sinds 2010 heeft het Regionaal Archief Leiden stapsgewijs deze protocollen gescand en gepubliceerd.

Begraafplaats Groenesteeg 200 jaar

De begraafplaats en de stichting

Een van de vredigste plekjes in de Leidse binnenstad is de begraafplaats Groenesteeg. De begraafplaats is gesticht in 1813 op een van de bolwerken. Ruim 150 jaar, van 1813 tot 1975, vonden ongeveer 5.000 bekende en ook minder bekende Leidenaren hier hun laatste rustplaats, onder soms zeer karakteristieke grafstenen. Sinds 1978 heeft de begraafplaats de status van beschermd monument in de zin van de Monumentenwet. De begraafplaats maakt ook onderdeel uit van de Historische Canon van Leiden. In 1992 is de Stichting tot instandhouding van de begraafplaats Groenesteeg Leiden opgericht. Sinds 1994, na een grondige restauratie, is de begraafplaats weer dagelijks opengesteld voor het publiek en fungeert tevens als park. Naast de zorg tot instandhouding, organiseert de Stichting jaarlijks enkele lezingen. De aula wordt maandelijks voor het publiek opengesteld en er zijn dan ook rondleidingen. Daarnaast organiseert de IVN regelmatig wandelingen over de begraafplaats.

Een oude opname van de Begraafplaats Groenesteeg uit 1880 gemaakt door de bekende Leidse fotograaf Goedelfee voordat de Meelfabriek in zicht was.

Het 200-jarig bestaan

Het jubileumprogramma bestaat uit de volgende onderdelen:

- jubileumboek en lezing;
- muzikale/theatrale opvoering “Het verdriet van Leiden”;
- heropvoering van een authentieke begrafenis.

Het jubileumboek en de lezing (vrijdagmiddag 5 april)

Het boek – geschreven door Lodewijk Kallenberg, secretaris van de Stichting – is een soort ‘reisgids’. Het publiek wordt aan de hand meegenomen: vanaf ‘De Laatste Brug’ en de monumentale aula gaat de tocht langs alle grafvelden. Tijdens de rondgang komen ongeveer zeventig bekende en markante personen ter sprake. Verbanden met elementen uit de stad, uit heden en verleden, worden gelegd. Daarnaast wordt in het boek de bijzondere natuur van de begraafplaats beschreven. Er wordt ook aandacht geschonken aan de geschiedenis, de restauratie en de ornamenten en symbolen die op de begraaf-

plaats te zien zijn. Het eerste exemplaar van dit boek zal op vrijdagmiddag 5 april in de Raadzaal van het stadhuis, na om 15.30 uur een lezing door de auteur, worden overhandigd aan burgemeester Lenferink. Wegens beperkt aantal plaatsen dient men zich voor de lezing in te inschrijven op groenesteeg200jaar@gmail.com. Na 20 maart krijgt men bevestiging van toegang.

De muzikale/theatrale uitvoering “Het verdriet van Leiden” (zaterdagavond 22 juni)

In samenwerking met PS|theater zal op zaterdagavond 22 juni op de begraafplaats een theatervoorstelling met muziek worden opgevoerd onder de titel “Het verdriet van Leiden”

Heropvoering authentieke begrafenis (zaterdagmiddag 2 november)

Vanaf de Hooglandse kerk zal, na de diesviering van de HVOL, een authentieke begrafenis uit 1846 worden ‘nagespeeld’, die eindigt op de begraafplaats Groenesteeg. Het gaat om de begrafenis in oude stijl, met paard en wagen en ‘huilebalk’, van Van Leyden Gael, de ‘rijkste stinkerd’ van Leiden. Naast hoofdpersonen zullen ook zo’n zestig figuren meelopen, allen in authentieke kledij.

Mini-expositie ‘Een eeuw kruiswerk in de Duin- en Bollenstreek’

Erfgoed Leiden en Omstreken,

Boisotkade 2A in Leiden, van 21 december 2012 tot 15 maart 2013

Rond 1900 bedroeg de kindersterfte in Nederland bijna 25 procent. Tyfus, tbc en cholera maakten veel slachtoffers onder kinderen en volwassenen. Daarom werden kruisverenigingen opgericht voor het geven van gezondheidszorg en -voorlichting door wijkverplegers. Het Groene Kruis was de eerste in de regio. Deze kruisvereniging werd in 1903 op een zoldertje in Lisse opgericht. Dit initiatief vond navolging in omringende plaatsen. Hieruit zijn de kraamzorg, gezinsverzorging en het maatschappelijk werk ontstaan. De mini-expositie geeft een beeld van de regionale kruisverenigingen tussen 1903 en 2000.

Na de oprichting van het neutrale Groene Kruis in 1903 in Lisse werden ook in omringende plaatsen kruisverenigingen opgericht, zoals het katholieke Wit-Gele Kruis en protestantse Oranje-Groene Kruis. Na diverse fusies gingen zij onlangs op in zorgorganisatie Marente. En daarmee ook de archieven uit Lisse, Hillegom, De Zilk, Noordwijkerhout, Noordwijk, Voorhout, Sassenheim, Warmond, Oegstgeest, Rijnsburg, Valkenburg, Katwijk, Wassenaar en Voorschoten, samen zo’n 70 strekkende meter groot. De stukken zijn vanaf 1985 verzameld door Pieta

Bouwman, adviseur kwaliteit bij Marente. Met archiefmedewerkers van Erfgoed Leiden en Omstreken werd 35 meter archief geselecteerd voor bewaring. De openbare stukken daaruit zullen na inventarisatie zijn te raadplegen in de studiezaal van Erfgoed Leiden en Omstreken.

Bij het zilveren jubileum van STIEL

De Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL) bestaat vijftientwintig jaar. Zonder de grote inzet van deze vrijwilligersstichting zou ons stadsbeeld er op veel plaatsen nu heel anders uitzien, doordat mede dankzij de inzet van STIEL waardevolle oude panden van bedrijf en techniek, uit de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw behouden zijn gebleven en vaak een nieuwe bestemming hebben gevonden.

Na de Tweede Wereldoorlog is Leiden sterk veranderd. In de jaren vijftig van de vorige eeuw was Leiden nog een fabrieksstad met stampende machines en rokende schoorstenen, maar in de loop van de jaren zestig werd dat anders. Bijna zeventig industriële bedrijven verdwenen uit de stad, waaronder textielfabrieken, conservenindustrie, grote drukkerijen en ten slotte ook de metaalnijverheid. Van de fabrieks- en bedrijfsgebouwen werden er maar ongeveer dertig opnieuw gebruikt, want men dacht niet of nauwelijks aan hergebruik van panden. Het parool was slopen. Zo'n veertig fabriekscomplexen werden neergehaald, zoals de fabrieken van de Koninklijke Nederlandsche Grofsmederij, veel textielbedrijven, de Hollandse Constructie Groep, de firma Nieuwenhuizen (De Sleutels, conserven), de chemische industrie Lilo en de scheepswerf De

Hoop v/h Boot. Wat overbleef na het verval en de sloop was een verpauperde fabrieksstad, van waaruit Leiden pas betrekkelijk laat in de vorige eeuw de sprong naar een nieuwe toekomst maakte. De stad werd een centrum van hightech bedrij-

vigheid, van onderwijs, wetenschap en gezondheidszorg.

In Nederland kwam de aandacht voor industrieel erfgoed pas in de jaren zeventig op gang. Leiden sloot aan met de oprichting van STIEL op 27 mei 1987, door Henk Budel (tot 2000 voorzitter) en Heiko Tjalsma (lange tijd vice-voorzitter). Kort daarna werd de Meelfabriek "De Sleutels" gesloten en begon de strijd om het behoud en herbestemming van dit fabriekscomplex. Andere voorbeelden van grote - mede door toedoen van STIEL behouden - industrieelhistorische panden zijn de voormalige broodfabriek 'Ceres' en later de coöperatie 'Vooruit' aan de Korevaarstraat en de voormalige dekenfabriek van Scheltema op de hoek van de Oude Singel en de Marktsteeg. Er zijn ook kleinere objecten gered, zoals de herplaatsing na vele jaren van de Peperbus, een trafozuil, op het Vrouwenkerkhof. HVOL feliciteert STIEL met haar grote bijdrage aan het behoud van zo'n dertig belangrijke Leidse industriële panden.

U kunt donateur worden van STIEL door het storten van een minimumbijdrage 15 euro per jaar op ING-rekening 10.39.391 t.n.v. de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden. Bedrijfsdonateurs betalen 50 euro met recht op viermaal per jaar een advertentie in het blad van STIEL. U kunt hiervoor contact opnemen met secretaris Joop Gijsman, info@stiel-leiden.nl. Donateurs ontvangen het blad gratis. www.stiel-leiden.nl.

Jubileum Maredijkbuurt

Op 24 januari was het exact 400 jaar geleden dat de basis werd gelegd voor de Maredijkbuurt, omsloten door Rijnsburgersingel, Schuttersveld, Schipholweg, Willem de Zwijgerlaan en Haarlemmertrekvaart. Die dag kreeg een weiland gelegen in Oegstgeest aan het begin van de Maredijk een nieuwe bestemming. In totaal 39 kavels kwamen in het bezit van 12 nieuwe eigenaars. Er werden sloten gegraven, laantjes aangelegd en de Leidse elite bouwde er zijn buitenplaatsen met speelhuizen, exotische tuinen, boomgaarden, kolfbanen en vijvers. Jan Pietersz. Dou maakte daarvoor een plankaart die helaas verloren is gegaan. In de – eveneens in Oegstgeest gelegen – ‘uitenwaard’ tussen de Mare-dijk en de getijdenrivier de Mare vond dezelfde ontwikkeling plaats. Bij de gemeentelijke herindeling in 1896 werd het Oegstgeester gebied bij Leiden gevoegd.

Die ‘geboortedatum’ van de oudste buurt buiten de Leidse singels staat vast, zegt Jan Hengstmengel. Tijdens de Open Monumenten Dagen in september hoopt hij zijn boek ‘Gelegen buyten de Maren-Poort’ te presenteren. Jaren geleden startte hij de voorbereiding van het werk waarin naast een scala aan historische feiten alle veertien straten aan bod komen. Het vormt in combinatie met een openhuiswandeling langs historische buurtpanden de afsluiting van de jubileumfestiviteiten. Die begonnen medio 2012 met het uitbrengen van een speciale postzegel ontworpen door vormgever en buurtgenoot Geert Keuter (Studio 12). Daarop staan de silhouetten van drie historische buurtwoningen: een klein speelhuisje aan de Aloëlaan 41 dat omstreeks 1675 werd gebouwd, het buitenverblijf ‘Wester-mare’ aan de Maredijk 23 eveneens uit 1675 en in 1853 vergroot tot woonhuis met twee vleugels, en Maredijk 16, een uniek huisje uit circa 1840 dat als enige overbleef van een rijtje van acht en op de monumentenlijst staat.

Behalve de zegels organiseerde de Eeuwfeestcommissie van de Vereniging Maredijkbuurt in 2012 een geslaagde fotowedstrijd met tientallen inzendingen. De winnaar Hans Woldendorp werd op de nieuwjaarsborrel op 24 januari in het zonnetje gezet. Voorts werd onder meer een kalender uitgegeven

met oude en nieuwe beelden van de buurt. Hoogtepunt moet de feestweek worden van 8 tot en met 15 juni. Het begint met een gezamenlijke maaltijd voor

de bewoners omlijst met muziek en eindigt met een groot slotfeest op het terrein van speeltuinvereniging ‘Rondom de Maredijk’, compleet met kinderkermis, oude ambachtenmarkt, een muzikale rondgang door ‘Concordia’ en een optreden van zeemanskoor ‘Rumor di Mare’. Voorts staan nog een muziekavond en de opvoering van een klucht door de Leydse Kluchten Compagnie – toegespitst op de Maredijkbuurt – op het programma.

★ De velletjes met tien speciale Maredijkbuurtzegels zijn te koop voor zes euro.

★ Voor de allerlaatste informatie kunt u de speciale website www.maredijkbuurt400.nl raadplegen.

★ Voor meer feiten over het historische boek van Jan Hengstmengel zie de website www.oudleiden.nl.

De jubileumpostzegel die is uitgegeven ter gelegenheid van 400 jaar Maredijkbuurt.

Provincie wil ‘van erfgoed erfgoed maken’

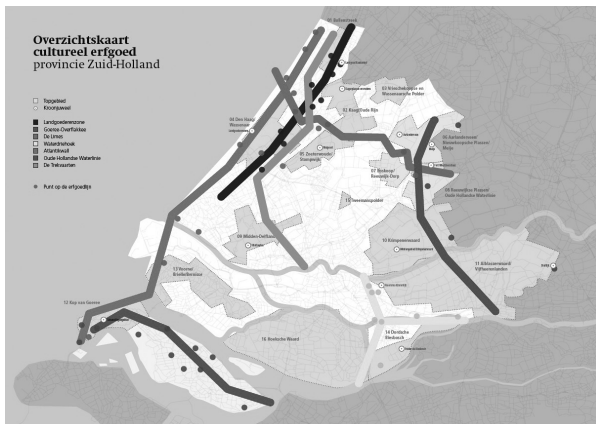
‘Samen met anderen van erfgoed erfgoed maken. Omdat erfgoed een plek in ieders hart verdient’. Dat zegt de provincie Zuid-Holland in de beleidsvisie cultureel Erfgoed 2013-2016.

De komende vier jaar wordt het beleid geconcentreerd op zeven erfgoedlijnen. Dat zijn de landgoederen, de trekvaarten, de Atlantikwall, de Limes, de Oude Hollandse Waterlinie en de waterdriehoek Drechtsteden/Dordrecht. Om zoveel mogelijk betrokkenen te laten meedenken, werd in december 2012 in Kasteel Keukenhof te Lisse een startersbijeenkomst gehouden.

Daar waren ca. 150 aanwezigen, merendeels afkomstig van gemeenten, provincie, waterschap, Rijkswaterstaat, (historische) stichtingen/verenigingen, (historische) scheepswerven, maatschappelijke organisaties en enige ondernemers. Gedachten, ideeën, ambities en wensen werden op papier gezet.

De provincie stelt 3,5 miljoen euro per jaar beschikbaar voor behoud, ontwikkeling en benutting van de zeven erfgoedlijnen die een verhaal vertellen uit de geschiedenis van Holland.

Tal van ideeën en plannen passeerden inmiddels

de revue. Van verbeteringen in de bereikbaarheid, aanscherpingen in de verhaallijnen, meer aandacht voor marketing, creatiever gebruik van social media tot het zoeken naar samenwerkingsverbanden en het creëren van verbindingen tussen de erfgoedlijnen. Alle ideeën worden uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma dat in juni 2013 wordt vastgesteld.

Het Regionaal Archief Leiden en Monumenten & Archeologie
hebben een nieuwe naam:

Erfgoed Leiden en Omstreken

Erfgoed Leiden en Omstreken is hét kenniscentrum over voorouders en erfgoed in de regio Holland Rijnland. De organisatie beheert gemeentelijke archieven van Leiden, Leiderdorp, Hillegom, Noordwijk, Teylingen,

Voorschoten, Zoeterwoude en de voormalige gemeente Rijnsburg, en tevens particuliere archieven van 1290 tot heden. Zie ook www.archiefleiden.nl en www.erfgoed.leiden.nl.

Gezondheidszorg in de late middeleeuwen

Rudolph Ladan signaleert weinig medische vooruitgang in Leiden

Leiden werd in de 15de en 16de eeuw vaak getroffen door ernstige epidemieën die enkele maanden en soms zelfs meerdere jaren achtereen dood en verderf zaaiden. Rudolph Ladan turfde er voor zijn onderzoek, waarop hij op 12 december 2012 aan de Universiteit Leiden promoveerde, zo'n 20 tot 25. Vooral de pest maar ook andere acute infectieziekten als de Engelse zweetziekte en syfilis eisten vele mensenlevens. En dysenterie, vlektyfus, malaria, influenza en lepra waren mede als gevolg van hongernood en slechte hygiëne nogal eens fataal. Ze vormden een onlosmakelijk onderdeel van het leven in die tijd.

Het Leidse stadsbestuur was op het terrein van de gezondheidszorg doorgaans weinig actief. Zelfs tijdens de pestepidemieën besteedde de vroedschap er - getuige de verslagen - in de vergaderingen weinig aandacht aan. De totstandkoming van de gasthuizen was meestal te danken aan vermogende burgers en de rol van de overheid beperkte zich tot ordenend en financieel toezicht.

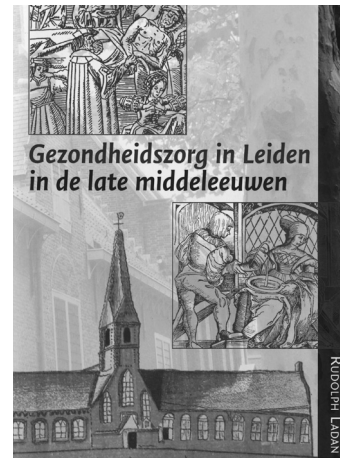
Op die punten waren het midden van 15de en het einde van de 16de eeuw tekenend. In de eerste periode werd een reeks maatregelen genomen ter verbetering in de pest- en armenzorg, de krankzinnigenopvang, de verloskunde en de regulering van medische beroepen. De zeer snelle groei van het inwonertal was daaraan niet vreemd. Niet geheel onlogisch viel de tweede periode samen met de hernieuwde bloei van de textielindustrie en de stichting van de universiteit in 1575. Hoewel van dat laatste de patiënten eind 16de eeuw nog weinig of niets merkten.

Chirurgijns speelden een belangrijke rol in de gezondheidszorg. In totaal komt Ladan er voor de late middeleeuwen op ongeveer 170. Zij combineerden hun medische taak soms met die van barbier. Ze woonden in de buurten (bonnen) dicht bij hun patiënten en waren naast het verplegend personeel de belangrijkste handen aan de bedden in de gasthuizen. In tegenstelling tot de circa 40 doctores medicinae en geneesheren die geconcentreerd in de betere wijken hun woningen hadden. De voorname

taak van de chirurgijn, die vaardig met het lancet moest kunnen omgaan en werd geëxamineerd op zijn anatomische en astrologische kennis wordt ook weerspiegeld in de snelle vervulling van de vacature van stadschirurgijn. Voor de stadsmedicus was dat in veel mindere mate het geval.

De medisch zorg stond over het algemeen aan weinig kritiek bloot. Soms werd wel eens gemord over individuele prestaties maar in geschriften heeft Ladan daarover weinig aangehouden. Alleen voor de zorg bij bevallingen werd tweemaal een vroedvrouw van buiten aangetrokken om de kennis van collega's bij te spijkeren.

In de behandeling van patiënten waren er in organisatorisch opzicht verbeteringen merkbaar maar curatief

De omslag van het boek met tekeningen van doktoren bij een pestlijder, het 'aderlaten' dat nog in zwang was en het St. Catharinagasthuis omstreeks 1585 uit het 'Stratenboek' van Salomon van Dulmenhorst.

gezien was er in de twee eeuwen weinig vooruitgang te bespeuren. Die kwam pas in de 17de eeuw in een stroomversnelling door verbeterde behandelmethoden en nieuwe – op scheikunde gebaseerde – medicijnen.

Tot die tijd waren bijna alle kruiden en specerijen die we nu in de keuken gebruiken gangbare geneesmiddelen. Bij uitstek gold dat voor het sint-janskruid. Lange tijd gold het als veelzijdig geneeskrachtig middel tegen vele kwalen. Drankjes werden gekookt in water of wijn en bevatten soms wel zestig ingrediënten. Plantaardige stoffen voerden de boventoon naast dierlijke en minerale stoffen. Zo werd als therapie kwikzalf gebruikt al was dat middel vaak erger dan de kwaal. In de 15de en de 16de eeuw waren in totaal 31 apothekers actief in de laatste 75 jaar meestal vijf of zes.

In de preventieve sfeer werden stringente maatregelen getroffen. Woningen waar pest heerste moesten herkenbaar zijn aan een hoed van stro die aan de gevel werd bevestigd tot zes weken na de dood of

herstel van de zieke. En herstellenden, huisgenoten of verzorgenden moesten zich met een witte stok over straat verplaatsen en werden bijvoorbeeld geweerd uit kerken. Doden werden binnen 36 uur begraven.

Naast de medische zorg

werd soms de hulp van hogere religieuze of magische krachten ingeroepen. Bedevaarten en processies moesten ‘het kwade’ verdrijven of voorkomen dat het de stad zou treffen. Voor kwakzalvers en paranormale genezers was er binnen de Leidse stadspoorten naar het oordeel van Ladan weinig te verdienen omdat het gilde uit concurrentieoverwegingen via strenge ordonnanties goed in de gaten hield dat niemand de chirurgijns het brood uit de mond stootte.

De oudste Leidse verpleeginrichting was het St. Catharinagasthuis aan de Breestraat (nu is in de kapel de Eglise Wallone gehuisvest) dat waarschijnlijk kort na het midden van de 13de eeuw werd gesticht. Het viel onder de hiërarchie van de Pieterskerk, waar ook voor het gasthuis werd gecollecteerd. Aanvankelijk een nachtverblijf voor passanten maar in de 14de eeuw kreeg het steeds meer het karakter van een ziekenhuis. De hele volgende eeuw werd er verbouwd en uitgebreid tot aan de Aalmarkt. Na een stagnatie kwam in de jaren twintig van de 16de eeuw een dependance tot stand in het vervallen klooster Lopsen buiten de stadsmuren. Die extra ruimte was hard nodig in verband met de snel openvolgende pestepidemieën. In het nabijgelegen St. Aagtenklooster werden lepralijders opgevangen. Nog voor het beleg door de Spanjaarden in 1573 werden beide bouwwerken gesloopt en het gasthuis uitgebreid tot vijf ziekenzalen. De stad kende nog twee gasthuizen, het Onze Lieve Vrouwengasthuis, vanaf 1403 gevestigd aan de Hooglandse Kerkgracht en het in 1428 in een woonhuis in de Camp gestichte St. Elisabethgasthuis. Ze boden de zieken een bed, eten en warmte, verpleging en troost. En wie niet op eigen kracht genas een menswaardig sterfbed.

Gezondheidszorg in Leiden in de late middeleeuwen - Rudolph Ladan - ISBN 978-90-8704-315-5 - Uitgeverij Verloren - 360 pagina's - Prijs 32 euro.

De kapel van het St. Catharinagasthuis aan de Breestraat anno 2013.

Wat er bleef en verdween in Leiden sinds 1981

Fotograaf Wim van Noort publiceert tweede jaarboek

In Leiden is er in ruim drie decennia heel veel veranderd. Tegelijkertijd zijn zaken die al in 1981 in de stad speelden ook vandaag nog hoogst actueel. Wim van Noort (57), oud-fotojournalist van de Leidse Courant en de Leidse Post/Zuid-Holland Post, laat de lezer/kijker het allemaal meebevelen in zijn nieuwe fotoboek 'Oud Leids 1981'. Op 9 november kreeg directeur Ariëla Netiv het eerste exemplaar in 'haar' Regionaal Archief Leiden aan de Boissotkade. Niet toevallig op die plek, want Van Noort bracht er vele uren - snuffelend in oude kranten - door met de voorbereiding van zijn serie nieuwsfotoboeken. De geboren en getogen Leidenaar begon in 1979 bij de Leidse Courant zijn carrière als fotograaf nadat hij zijn baan bij de ABN in Amsterdam had opgezegd. Tot en met 1992 toen die krant ophield te bestaan. In die periode bouwde hij een keurig geordend archief op met ruim 32.000 foto's 'om er later iets leuks mee te doen'. Dat 'later' werd 2010 waarin zijn eerste boek over het jaar 1980 verscheen. Wim van Noort: 'Wat ik vooral wil delen is mijn beleving van het wel en wee van de Sleutelstad. Daarom neem ik de lezers mee op een persoonlijke reis door Leiden'.

Het boek verhaalt over zaken die nog niets aan interesse hebben ingeboet. Zoals de wens om de spoorlijn Leiden-Utrecht te verdubbelen, de bouw van een nieuwe fietsenstalling bij station

Leiden Centraal of de renovatie (afbraak?) van de wijk De Oude Kooi. Juist nu de discussie over de Breestraat als doorgaande verkeersroute weer in alle hevigheid is opgelaaid werd de winkelstraat in 1981 heropend voor verkeer in twee richtingen.

Andere zaken gingen definitief teloor. Typemachinefabriek Adler sloot de voorgoed de deuren en wolfabriek Nevada verhuisde naar elders. De Morspoortkazerne maakte plaats voor woningbouw, in de Witte Poortkazerne oefenden geen militairen meer maar popmuzikanten, terwijl op het Doelenterrein de eerste paal de grond in ging voor het nieuwe universiteitscomplex. En het monumentale Heerenlogement in de Nieuwstraat kreeg een nieuwe bestemming als centrale bibliotheek.

Het boek biedt een even boeiend als gevarieerd tijdsbeeld met verhalen en foto's over slager Eimert Teekens, Leo Camphues en zijn discotheek 'De Koets', patatoloog André Cambier en de veel te vroeg overleden CDA-politicus en tekenaar Joop Walenkamp. Naast een scala aan eenmalige, karakteristieke Leidse gebeurtenissen. Het boek is gedrukt in een oplage van 1.000 exemplaren en dit jaar zal deel drie over 1982 verschijnen.

Oud Leids 1981 - Wim van Noort - 156 pagina's groot formaat - ISBN 978-90-81120-94-4 - Prijs 17,95 euro.

Fotograaf Wim van Noort overhandigt het eerste exemplaar aan directeur Ariëla Netiv, directeur van het Regionaal Archief Leiden, dat vanaf 1 januari 2013 Erfgoed Leiden en Omstreken heet.

Het historisch karakter van de Breestraat

De Breestraat staat weer hoog op de politieke agenda. Het gaat nu vooral over asfalt versus klinkers, straatmeubilair, lantaarnpalen en de verdere 'aankleding' van de Breestraat. Maar wordt er wel voldoende aandacht besteed aan het historische karakter van de straat? Hoe zag de Breestraat er vroeger uit en welke weg slaan we in richting toekomst? De Commissie Historisch Karakter van de Stad van HVOL maakt zich daar zorgen over en zal er later in het overleg met de gemeente zeker op terugkomen.

Laten we, als voorbeeld, Breestraat nummers 76 t/m 88 onder de historische loop nemen. Deze panden zijn in de loop der jaren zo vaak veranderd dat er sprake is van meer dan één historisch belangrijke periode. Architectenburo boter|verheijen heeft reeds in een eerdere fase 3-D reconstructies gemaakt van Breestraat, die een duidelijk overzicht bieden van het veranderende straatbeeld.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van materiaal uit diverse archieven, zoals bouwtekeningen, kadastrale gegevens, het “straten- en grachtenboek” van Salomon Davidsz. van Dulmanhorst en Jan Pietersz Dou uit circa 1583 en veel foto's. Dit bouwblok was gekozen omdat hiervan een van de vroegste perspectieftekeningen bekend is, de “buurkaart van Steynenburg met perspectivisch gezicht in de Breestraat” uit 1585. Samen met de stadskaat van Pieter Bast uit 1600 vormt het de basis van de reconstructie in de periode rond 1600. Duidelijk is dat hier de welgestelden leefden, zoals secretaris Jan van Hout in het huis met de kantelen. Het hoekpand, met ingang in de Maarmansteeg, is nog opgebouwd als houten vakwerkhuis. De rest van de panden is vermoedelijk van baksteen en voorzien van dakpannen/-tegels. De meeste huizen hebben de toegang tot de kelder aan de voorgevel. Bij de achterste hoekwoning is nog een pothuis te zien.

Gebrek aan beeldmateriaal heeft geresulteerd in een grote sprong naar de periode rond 1870, toen het gevelbeeld een afwisseling van Classicistische- en Lodewijk-stijlen vertoonde. Van Breestraat 84 weten we dat het gebouwd is tussen 1671-1673

door Adriaan le Pla, een zeer rijke Belgische lakenhandelaar met veel connecties in het nabije Oosten. Gek genoeg krijgt het huis de naam “Inde Vergulde Druyff” en wordt pas veel later “In den Vergulden Turk”.

Vanaf 1870 zijn de twee panden die samen Breestraat 86 vormen verheeld t.b.v. de Sociëteit Amicitia. Op de andere hoek is de eerste winkel van dit bouwblok ontstaan, de sigarenhandel C.J. Boele en zoon. De bovenverdieping wordt bewoond. De opkomst van het fenomeen “winkelen” heeft veel effect op het straatbeeld en door het toenemend verkeer van potentiële kopers hebben de luxe woonhuizen plaats gemaakt voor andere bestemmingen.

In de periode rond 1900 komen de ontwikkelingen in een stroomversnelling en ontstaat er een ware stoelendans. Amicitia (op nummer 86) bouwt in 1880 een nieuw pand ten koste van twee oudere panden (78 en 80). In hun oude pand vestigt zich in 1881 Peek en Cloppenburg en verbouwt vrijwel gelijktijdig het hoekpand 76. In 1919 wordt het pand wederom verbouwd. De luxe eetgelegenheid “In den Vergulden Turk” wordt in 1900 onder leiding van de architect H.J. Jesse verbouwd, waarbij de gevel drastisch wordt gewijzigd tot ongenoegen van veel Leidenaren. Tot op het laatste moment is gevochten om de erker, die Jesse heeft bedacht op de eerste verdieping. Vlak voor opening diende alsnog bewezen te worden dat de draagkracht vol-

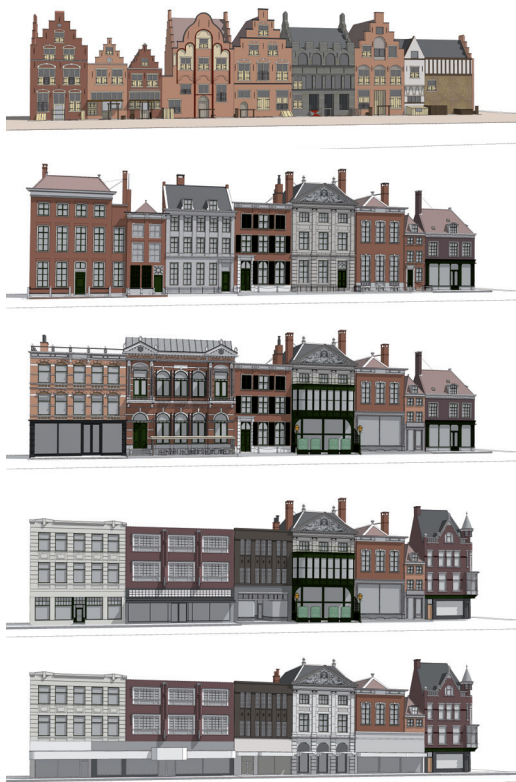
doende was. Op zaterdag-ochtend 26 mei 1900, de dag van de opening, namen onder toezicht oog van burgemeester en wethouders en de “bouwpolitie”, 100 mensen in de erker en 100 mensen op de erker plaats. Het was die week feest in de stad en was het niet moeilijk mensen voor deze proef te werven in ruil voor een paar kwartjes en een glas bier. De proef was ruimschoots geslaagd. Van de toegestane 1 centimeter doorbuiging bleek het midden maar vier millimeter gebruikt te zijn, aan de zijanten nul.

In 1935 lukt het Vroom en Dreesmann om eindelijk Breestraat 82 over te nemen. Een jaar later bouwt Peek en Cloppenburg een geheel nieuw pand waar 55 jaar eerder Amicitia bouwde en neemt Vroom en Dreesmann de eerste Peek en Cloppenburg over.

Het architectenbureau Kirch, Hermans en Van der Eerden komt in 1968 met grootse plannen voor dit blok. Hierbij zouden de panden “In den Vergulden Turk”, tot de Maarsmansteeg zijn vervangen door nieuwbouw. Het komt niet tot uitvoering. In 1980 wordt de gevel van de Vergulden Turk gerestaureerd en wordt de erker van Jesse verwijderd. Ook het winkelconcept blijkt te veranderen. Aanvankelijk diende de hele gevel als winkelpresentatie, met diepliggende entrees waardoor het winkelend publiek langzaam naar binnen werd geloodst. Later werden grotere puin toegepast met glas tot aan de straat en werd de winkel een deel van de winkelstraat, met brede, bij voorkeur openstaande, deuren. Luifels onttrekken vaak de bovenliggende gevels aan het oog en ruimten boven winkels worden gebruikt als opslag of staan leeg. In enkele gevallen worden ze bewoond, maar veel aandacht wordt er niet meer aan de woonfunctie gegeven. De tijd lijkt boven

de winkelpuizen stil te hebben gestaan waardoor er nog veel oude details zijn te vinden. Juist daar liggen mogelijkheden voor gemeente en eigenaren om het historisch karakter van de Breestraat te behouden en versterken door aandacht aan het totale gevelbeeld te geven.

Reinoud Boter, architectenburo boter|verheijen
Voor grotere afbeeldingen zie <http://bouwhistorie.blogspot.nl/>

*Historische gevelreconstructies van Breestraat 76 - 88
in de jaren 1600, 1850, 1900, 1950 en 2000.*